

Kowalczyk, Stanisław

"Tajemnice istnienia (od istnienia świata do istnienia Boga)", Tadeusz Rutowski, Płock 1978 : [recenzja]

Studia Płockie 7, 365-368

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. TADEUSZ RUTOWSKI, TAJEMNICE ISTNIENIA
(OD ISTNIENIA ŚWIATA DO ISTNIENIA BOGA),
PŁOCK 1978, SS. 92

Ks. dr Tadeusz Rutowski, aktualnie rektor Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku, jest autorem wielu inspirujących rozpraw. Najczęściej ich tematyka dotyczy pogranicza filozofii bytu i filozofii Boga, między innymi rozprawa pt. Czy posiadamy dowody na istnienie Boga? (w: Studia z filozofii Boga, t. II, Warszawa 1973). Pierwszą pracą książkową Autora jest skrypt autoryzowany pt. „Tajemnice istnienia”. O problematyce pracy bliżej informuje podtytuł: Od istnienia świata do istnienia Boga. Jest to praca z pogranicza filozofii bytu i filozofii Boga. Ta ostatnia traktowana jest jako integralna część filozofii, gdyż problem istnienia Boga organicznie wyrasta z problemu istnienia świata. Przygodny świat tłumaczy się zadowalająco jedynie przez Byt Konieczny.

Praca zawiera sześć następujących rozdziałów: I. Pojęcie bytu jako bytu, II. Pierwsze zasady filozofii bytu, III. Struktura bytu, IV. Ostateczne wyjaśnienie złożoności i zmienności bytów, V. Pojęcia transcendentalne, VI. Ważniejsze źródła współczesnego ateizmu. Cztery z wymienionych rozdziałów zawierają rozważania z terenu ogólnej ontologii, dwa inne (r. 4, 6) z zakresu teodycei. Oczywiście praca nie jest całościowym wykładem filozofii bytu oraz filozofii Boga. Nie było to zresztą intencją Autora, którego pragnieniem było pomóc czytelnikowi w zrozumieniu realnego świata i znalezieniu sensu życia (s. 2). Ks. Rutowski, omawiając „przekrojowo” podstawowe zagadnienia filozoficzne, świadomie wybrał jedynie niektóre zagadnienia ontologiczne. Wydaje się, że dokonana selekcja materiału w istotnych ryśach jest trafna. Analiza bytu, jego złożoń, transcendentalnych atrybutów i fundamentalnych praw logiczno-bytowych, pozwala postawić oraz rozwiązać problem istnienia Boga. Układ pracy jest logiczny oraz merytorycznie poprawny. Być może jedynie rozdz. V należało przesunąć przed omówieniem problematyki Boga, gdyż do atrybutów Jego należy jedność, prawda i dobro. Rozdziały IV i VI są tematycznie związane blisko ze sobą, dlatego winny raczej następować po sobie.

Przejdźmy do omówienia bliższego doktrynalnej zawartości pracy Tajemnice istnienia. Na jej początku Autor umieścił: wstęp, wprowadzenie, problematykę. We wstępie anonsuje cele pracy, we wprowadzeniu omawia metodę filozofii arystotelesowsko-tomistycznej, w tzw. problematyce prezentuje treść książki. Autor wyraźnie nawiązuje do tomizmu w jego wersji egzystencjalnej, co rzutuje na metodę i profil omawianej pracy. Interesującym wkładem ks. Rutowskiego jest wykorzystanie współczesnej metodologii przy prezentacji oraz uzasadnianiu podstawowych twierdzeń filozofii tomistycznej. Efektem tego jest precyzja i ścisłość analiz, co nie wyklucza komunikatywności języka.

Pierwszy rozdział pracy, zatytułowany Pojęcie bytu jako bytu, omawia takie problemy jak: zakres istnienia, pojęcia uniwersalne, sądy egzystencjalne oraz formowanie pojęcia bytu jako takiego. Rozważania te posiadają istotne znaczenie dla właściwego rozumienia filozofii bytu, uwzględniającej zarówno element treści, jak element istnienia realnego świata. Analizy, obok uwzględnienia aspektu merytorycznego, zawierają również krótkie uwagi o profilu historycznym. Te ostatnie doskonale ilustrują możliwości deformacji w eksplikacji rzeczywistości: u Kartezjusza nastąpiła esencjalizacja koncepcji bytu, u Sartre'a natomiast jednostronne wyakcentowanie egzystencji a zagubienie elementu istoty. Tylko sądy egzystencjalne umożliwiają poprawne oraz integralne rozumienie idei bytu jako bytu.

Drugi rozdział pracy podejmuje problem pierwszych zasad filozofii bytu, omawiając ich formuły, właściwości, sposób poznania i uzasadnienia, oraz podnoszone przeciw nim zarzuty. Przy omówieniu tej problematyki wykorzystany został dorobek metodologiczny między innymi T. Czeżowskiego. Autor, omawiając walor pierwszych pryncypiów logiczno-bytowych, charakteryzuje stanowisko współczesnego marksizmu w tym względzie. Szkoda jednak, że ogranicza się do zreferowania wypowiedzi Władysława Krajewskiego, który zdaje się uznawać zasadę niesprzeczności jako nieobalalną przez zjawisko ruchu. Inni polscy marksiści, m.in. J. Ładosz i J. Grudzień, mają odmienne zdania w tej sprawie.

Następny, trzeci rozdział omawia struktury bytu przygodnego, analizując jego zmienność oraz złożenie z istoty i istnienia. Jest to problem węzłowy tomistycznej filozofii bytu, dlatego zasługiwał być może na bardziej gruntowne opracowanie. Ten niewielki rozdział (niepełne cztery strony) budzi pewien niedosyt. W przekonaniu niżej podpisanego Autor pracy Tajemnice istnienia, przy następnej jej edycji, mógłby włączyć takie problemy jak: akt i możność, substancja i przypadłość, osoba, materia i forma. Zagadnienia te dotyczą w jakiś sposób problemu struktury bytu.

Doskonale opracowany jest rozdział czwarty pracy, wskazujący na ostteczne podstawy przygodnych bytów złożonych i zmiennych. Autor wykazuje potrzebę istnienia Boga odwołując się do wewnętrznych złożań bytu z istoty i istnienia, aktu i możności. I tu merytoryczna analiza ubogacona jest przez uwagi historyczne. Ostatni fragment tego rozdziału analizuje przymioty Boga, Bytu Koniecznego: zarówno atrybuty pozytywne jak negatywne.

Piąty rozdział skryptu autoryzowanego omawia pojęcia transcendentalne: jedność, prawdę, dobro i zło, piękno. Chodzi o transcendentalne właściwości bytu jako bytu, zakresowo zamiennie z nim. Analizy podjęte pod względem merytorycznym nie budzą zastrzeżeń, w aspekcie zaś psychologiczno-dydaktycznym przeprowadzone są interesująco. Autor nie ogranicza się do referowania klasyków myśli chrześcijańskich, na czele ze św. Tomaszem z Akwinu, lecz uwzględnia często myślicieli współczesnych, w tym także wysuwane przez nich trudności. Odwołuje się do Sartre'a, marksizmu oraz innych współczesnych nurtów filozoficznych, wskazując na walor chrześcijańskiej koncepcji transcendentalnych doskonałości bytu. Uwzględniony także został, choć dość skrótowo, problem zła.

Ostatni rozdział omawianej pracy omawia problem istotnych źródeł współczesnego ateizmu. Zawiera on cztery paragrafy, z których trzy pierwsze analizują najbardziej częste formy ateizmu: neopozytywizm, materializm dialektyczny, egzystencjalizm Sartre'a. Omówienie to z konieczności jest

bardzo syntetyczne i selektywne, dlatego zawiera elementy kontrowersyjne. Autor, omawiając krytycznie neopozytywizm, słusznie wskazuje na jego założenia filozoficzno-metodologiczne. W swej polemice ze zwolennikami tego nurtu odwołuje się również do tzw. zakładu Pascala. Interesujące jest również omówienie stosunku materializmu dialektycznego wobec problemu Boga. Autor słusznie stwierdził, że ateizm marksizmu zainspirowany był w znacznej mierze troską „o zmianę ustroju społecznego” (s. 75). Motywy historyczno-pragmatyczne rzutowały więc na formowanie filozofii marksizmu. Dyskusyjne natomiast jest następujące stwierdzenie zawarte w omawianej pracy: „Na terenie diamentu nie spotykamy żadnych teoretycznych uzasadnień fałszywości tezy o istnieniu Boga” (s. 80). Otóż w pismach Marksa i Engelsa spotykamy filozoficzną motywację ateizmu, mianowicie: naturalistyczną eksplikację genezy religii, polemikę z argumentami za istnieniem Boga (m.in. w pracy doktorskiej Marksa i Anty-Dühringu Engelsa), próbę uzasadnienia materialistycznego monizmu, akceptację skrajnego immanentyzmu i naturalizmu. Ta teoretyczno-filozoficzna motywacja ateizmu była wielokrotnie inspirowana przez motywy pozafilozoficzne: ekonomiczno-społeczne, psychologiczne, historyczne itp. Trudno jednak kwestionować obecność filozoficznej motywacji materializmu dialektycznego. Powyższa uwaga polemiczna nie podważa jednak merytorycznej trafności przeważającej części analiz zawartych w paragrafie omawiającym marksizm.

Kolejny paragraf pracy zawiera omówienie ateizmu J. P. Sartre'a: zarówno jego ogólnontologicznej, jak aksjologicznej argumentacji. Jest ono, choć zwięzłe i operujące skrótami, tematycznie doskonałe. Ostatni fragment rozdziału mówi o pozaracjonalnych źródłach ateizmu, głównie emocjonalnych. Autor odwołuje się do autobiograficznych wypowiedzi Leopolda Infelda i Jana Pawła Sartre'a, ilustrujących kluczową rolę irracjonalnych motywów w odejściu od wiary w Boga. Recenzowana praca zawiera jeszcze krótkie zakończenie i bibliografię. Zakończenie zawiera krótką rekapitulację doktrynalną przeprowadzonych rozważań. Bibliografia posiada charakter selektywny, zawierając spis prac publikowanych w języku polskim (w tym również zagranicznych autorów), omawiających problematykę ontologiczną i teodycealną. Byłoby rzeczą pożyteczną poszerzenie spisu bibliograficznego, między innymi poprzez włączenie prac: Adamczyk S., *Metafizyka ogólna*; Chojnacki P., *Podstawy filozofii chrześcijańskiej*; Kwiatkowski T., *Filozofia wieczysta* w zarysie.

Powyższa prezentacja pracy ks. profesora Rutowskiego jest skrótem i niepełna, dlatego zapewne nie uwidoczniła pełnej jej zawartości doktrynalnej. Nie jest podręcznikiem w sensie ścisłym z zakresu ontologii czy teodycei, mimo to jej wartość jest niekwestionowalna. Autor doskonale ukazał fakt, że problem Boga organicznie wyrasta z refleksji człowieka nad tajemnicą bytu. Byt złożony oraz przygodny adekwatne wyjaśnienie znajduje dopiero w afirmacji Bytu Koniecznego. Dużym walorem pracy jest jej oparcie na osiągnięciach współczesnych metodologów, ustawiczne łączenie rozważań klasyków filozofii chrześcijańskiej z pytaniami nowożytnych i współczesnych myślicieli oraz komunikatywność języka. Następne wydanie pracy *Tajemnice istnienia* na pewno okaże się niezbędne, gdyż nakład 300 egzemplarzy jest jakże niski w stosunku do liczby potencjalnych nabywców. Należy mieć nadzieję, że strona techniczno-edytorska zostanie udoskonalona. Od strony merytoryczno-treściowej niżej podpisany proponuje poszerzenie

niektórych rozdziałów (szczególnie III), oraz ewentualne włączenie nowych tematów. Pominęte zostały między innymi problemy: substancji, osobowości, przyczynowości, analogii, które niewątpliwie związane są z zagadnieniem realności i natury Boga. Praca Tajemnice istnienia, tak ze względu na walory treściowe, jak dydaktyczne, zasługuje w pełni na to, aby stała się lekturą wszystkich studentów filozofii chrześcijańskiej. Zresztą zapewne zainteresuje ona wielu innych czytelników, również spoza grona chrześcijan.

ks. Stanisław Kowalczyk

07624.1118